

individuální a typické jednotky života, která by ji vyvedla z teoretického (noetického) područí věd fyzikálních a přivedla blíže k tak zvaným duchovědám. Neboť problém organizace není problém fyzikálně-chemicky řešitelný. H. Driesch, u nás prof. Rádl, naznačují nové cesty. Jsou-li již schůdné, ukáže se v blízké době. Jistě však jen touto novou cestou může biologie dosáhnout znovu onoho filosofického významu, jaký měla po vystoupení Darwinově, kdy se zdálo, že ve vývoji v darwinistickém pojetí byla nalezena formule pro zvládnutí problému života.

Josef Váňa:

Vilém Forster (* 16. III. 1882.)

Není snad vědního oboru, který by byl u nás počtem vědeckých pracovníků chudší než psychologie. Ačkoli jinde pokročila již daleko její specialisace, u nás není ještě ani plně uznávána za samostatný obor; spojuje se anachronicky s filosofií, s níž má dnes právě tak málo společného, jako kterákoli jiná věda. Vyvíjela se u nás velmi pomalu. Nevznikaly nové směry a mýjely bez ohlasu ty, kterými je charakterisován světový vývoj psychologie. Nebylo tu skutečného výzkumu psychologického, který v cizině zasáhl do teoretických koncepcí a vedl k aplikacím v praktickém životě. Jediný systém obecné psychologie vyrostl u nás prací Františka Krejčího. Jím bylo zásadně probojováno vědecké pojetí psychologie a vytvořen spolehlivý základ pro další její rozvoj v stejných směrech, jakými se bere vědecká psychologie na celém světě.

Poválečné desetiletí je počátkem světovější orientace a extensivnějšího rozmachu české psychologie — zásluhou dr. Viléma Forstra. Opíraje se o dva učitele — zakladatele české vědecké psychologie, Františka Krejčího, a zakladatele moderní americké psychologie, Williama Jamese — vytvořil novou koncepci v teoretické psychologii a razil cestu aplikacím psychologie.

Základní teoretická práce Forstrova vyšla v r. 1921 pod názvem *Energetické vlastnosti nervového dění a dynamika reflexů hybných i logických.*¹⁾ Stejně jako Krejčí činí i Forster východiskem obecné psychologie psychofysický paralelismus a poznatek, že duševní dění nemá vlastní zákonitosti, nýbrž je vázáno na kausální nexus, který spojuje korelativní procesy ner-

¹⁾ Nákl. vlastním, Praha, 1921. Str. 125. — Stručný výklad Forstrový dynamické teorie viz v jeho přednášce O duševním mechanismu, Přednášky Jednoty filosofické, č. 9 (Cyklus přednášek o lidské duši, sv. 1), Praha, B. Kočí, 1921.

vové. Kdežto Krejčí spokojuje se touto obecnou poučkou a zůstává při popisu duševních jevů, usiluje Forster o to, aby podal výklad základních procesů psychických jejich redukcí na dynamické principy, kterými jsou ovládány procesy nervové. Počítku, který je elementem duševním, odpovídá vzruch jednoduchého nervového elementu. Vjemy a představy vznikají vytvářením funkcionálních agregátů (polygonů) nervových elementů, jejichž dynamické spojení je předpokladem funkce i reprodukce polygonu jakožto celku. Vybavování představ je pak podmíněno dynamickými spoji mezi elementy polygonu odpovídajícího vybavující představě a elementy polygonu odpovídajícího představě vybavované. Jak tyto funkcionální systémy neuronů se vytvářejí a jak činnost jednoho polygonu uvádí v aktivitu polygonu další, vykládá Forster pomocí několika dynamických principů, které se týkají zvláště rozvětveného šíření vzruchů (jímž doplňuje Forster princip lineárního šíření, na který se omezovala starší asociační psychologie), sumace, inhibice a prevalence nervových vzruchů. Tytéž principy umožňují výklad koordinovaných pohybů i vyšších činností mentálních: tvoření pojmů, indukce, generalisace, dedukce, kombinace a logické klasifikace. Při svých výkladech vychází Forster vždy z psychologické analýzy, prováděné v psychologických pojmech (vjem, počitek, představa, atd.), aby pak tuto subjektivní psychologickou skutečnost vložil s hlediska nervové dynamiky. Kriterium oprávněnosti své teorie shledává v tom, do jaké míry formulované principy umožňují uspokojivý výklad všech jevů zjištěných psychologickým pozorováním a rozbořem.

V uvedeném spise ukázal Forster, jak se tyto principy osvědčují při výkladu nejsložitějších operací mentálních. Ve dvou pozdějších pracích demonstroval jejich význam pro výklad neméně složitých a obtížných problémů psychologie vidění. Příspěvky k teorii o vnímání prostoru²⁾ jsou věnovány otázkám vnímání plošnosti, tělesnosti a hloubky. Forster ukazuje tu mimo jiné, že podstatným činitelem prostorového vnímání je binokulární paralaxa, čili příčná disparace obrazů vznikajících projekcí téhož prostorového bodu na obě sítnice. Vysvětluje pak, proč podráždění dvou disparátních buněk sítnicových dává někdy dojem jediného, jindy dvou místních počitků: připíná-li se k podráždění dvou buněk sítnice jediný společný reflex hybný, uvidíme jediný místní bod; připínají-li se k nim dva rozličné reflexy hybné, vidíme dva místně oddělené body v prostoru. Vjemy nejsou pevnými funkcemi sítnicových impresí, ale mění se podle toho, jaké centrální reakce vyvolávají. Podle svých prin-

²⁾ Česká mysl, XVIII, 1922. Str. 23—32, 80—90, 142—153.

cípů o dynamice nervového dění formuloval Forster novou teorii barevného vidění, publikovanou ve Francii r. 1925.³⁾ Podává v ní uspokojivé vysvětlení řady problémů, v nichž selhávaly klasické teorie Youngova-Helmholtzova i Heringova. Forster vychází z předpokladu čtyř barevných substancí. Lokální vlákna spojující sítnicové elementy s vyššími centry jsou podle Forstrový teorie také ve spojení se všemi barevnými substancemi. Světelné podráždění uvede zároveň ve vzruch substancí, která je naladěna na příslušný oscilační rytmus. Vzruch substance šíří se pak pouze do toho centra, které vzruchem ze sítnicového elementu přímo vedeným je sensibilisováno a představuje tedy nejlabilnější místo systému. Tímto způsobem je vysvětlena lokalizace barevných sensací v prostoru. Svou teorii prokazuje a rozvíjí pak Forster výkladem několika fenomenů: simultánního kontrastu barevného, pokusu Fechnerova-Benhamova, barevných pačitek vyvolaných jednak světlem monochromatickým, jednak bílým a kontrastu barevné intenzity.

Řadu dalších speciálních problémů teoreticko-psychologických propracoval Forster ve svých přednáškách na filosofické fakultě pražské university, kde působí od r. 1921 (jako mimořádný profesor od r. 1929).

Jakkoli všechn zájem a úsilí Forstrovu směřuje k teoretickým koncepcím, nelze říci, že by se vyhýbal aktuálním problémům. Naopak. Pozoruje život kolem sebe, dovede jemným psychologickým postřehem pronikati zkušenosti na pohled banální, reaguje na všechny otázky současného života kulturního, hospodářského a sociálního. Reaguje především afektivně. Vždy mu však jde nakonec o intelektuální, pojmové zvládnutí skutečnosti, o vítězství ducha nad hmotou.

V r. 1923 vydal knihu o okultismu⁴⁾, který v poválečné mentalitě stal se u nás hodně aktuálním problémem psychologickým a podnes ještě nepozbyl nadobro přitažlivosti. Probral v ní kriticky všechny úkazy, které se označují za „okultní“, a podal jejich přirozený výklad s hlediska dynamické psychologie. V závěrečné kapitole o filosofii spiritismu vyjádřil své vědecké kredo. Ukázal, jak jest osud národa spjat s filosofií a jaké nebezpečí proto spiritismus s sebou nese. „Každá životní filosofie založená na klamu je zhoubná a škodlivá a proto zavržení hodná. Její zásluhy jsou dočasné a zdánlivé; jistě povede ke katastrofě. Stejně i mravnost založená na nevědomosti a vadném myšlení

³⁾ La Théorie dynamique de la vision des couleurs. L'Année psychologique, XXIV (1923), 1925. Str. 26—69. Cf. Jos. Váňa, Forstrová teorie barevného vidění, Česká mysl, XXI, 1925, str. 228—236.

⁴⁾ Okultní úkazy a jich psychologický výklad. Praha, J. Otto, 1923. Str. 283.

je mělká a nemůže vésti ke skutečnému zlepšení člověka a vytvoření etických hodnot.“

První českou pathopsychologií je Forsterův spis o duševních poruchách.⁵⁾ Seznamuje v něm širší kruhy čtenářů s mechanismem duševních činností. Řadou zdařilých detailních popisů a výkladů dává vystoupiti názoru, že lidská duše je terénem, na němž zápasí nejrozmanitější pudy, tendence, motivy, snahy, vzněty a impulsy. Ukazuje, jak z poruch a nepravidelností v průběhu tohoto mechanismu vyplývají určité odchylky a poruchy duševní, zatím co v jejich rovnováze záleží duševní zdraví.

Velmi rozsáhlá je činnost, kterou vyvinul Forster v oboru individuálního výzkumu psychologického a v jeho praktické aplikaci, v psychotechnice. Od počátku své vědecké činnosti, získav si předpoklady studiemi v Anglii a ve Francii,razil u nás proti mnoha předsudkům, mnoha obtížím a překážkám cestu exaktním metodám výzkumu individuálních schopností a praktickému využití těchto metod. Uvedl k nám osvědčené metody vyšetřovací, sám vypracoval řadu nových (různé testy mentální, přístroj pro zkoušení distribuované pozornosti, a j.) a sestavil soubory testů přizpůsobených k účelům výběru uchazečů v rozmanitých povoláních, uvedl do praxe metody statistického zpracování, hodnocení a rozboru výsledků psychologických zkoušek, propracoval teoretické koncepce, na nichž je praxe založena nebo které plynou z výsledků konkrétních výzkumů (problém rychlosti a přesnosti práce, hlavně pak problém obecné inteligence, její poměr k speciálním schopnostem, k požadavkům různých povolání — pojem optimální inteligence — vztah inteligence a mravnosti, atd.)⁶⁾ Díky jeho úsilí byly zavedeny metody psychotechnického výběru zaměstnanců u celé řady úřadů a podniků

⁵⁾ Duševní poruchy a jich léčení. Praha, G. Voleský, 1926. Str. 280.

⁶⁾ Stůž zde aspoň výběr prací Forstrových z oboru aplikované psychologie:

Les méthodes contemporaines de la psychotechnique. I. mezin. kongres pro vědeckou organizaci práce, Praha, 1924.

Rychlost a přesnost práce v tovární výrobě. Cyklus přednášek a statí o zhospodárnění výroby a vyloučení ztrát. Praha, M. A. P., 1924, str. 69—86.

Psychotechnika. Volba povolání. Triumf techniky, 1925.

Zkoušky způsobilosti pro úřednické povolání. Kancelář, 1925.

Emoce strachu a hněvu a jich fyziologie a vojenský význam. Voj. zdrav. listy, II., č. 2, 1926.

Hospodaření lidskou prací. Sbírka přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností, Praha, 1928.

Měření inteligence zaměstnanců státního úřadu statistického. Knihovna Statist. věstníku, sv. 10, Praha, 1928, str. 102.

A Test for Drivers. The Personnel Journal, VII., 1928, str. 161—171.

Psychologické zkoušky a řemeslná způsobilost tkalců. Zprávy Textilního ústavu československého, II., 1930, str. 65—71.

státních, obecních i soukromých. Příznivé zkušenosti tam získané prolomily hráze pochyb a počáteční nedůvěry a otevřely snazší průchod dnešnímu i příštímu rozvoji praktické psychologie. Forstrova aktivní účast na mezinárodních kongresech psychotechnických přispěla pak k tomu, že výsledky české práce v oboru psychotechniky pronikly na světové forum.

Bylo ctížádostí Forstrovou, aby prospěl rozvoji české vědy a aby přispěl k jejímu zapojení v světovou soutěž a kooperaci. Podařilo se mu to víc než vysvítá z tohoto až příliš stručného přehledu jeho dosavadní práce, k níž bylo by také připočíst vliv, jakým po řadu let působí v četných svých přednáškách mimo-universitních na nejrozmanitější kruhy posluchačů. Jsme mu za tuto činnost vděční a přejeme jemu i sobě, aby v ní mohl se stejným úspěchem ještě mnoho let pokračovat.

Ladislav Rieger:

O objektivním úkolu a subjektivní působnosti (praktičnosti) filosofie

Tento článek se nesrovnává s míněním všech členů redakce. S touto výhradou jej otiskujeme a předkládáme k diskusi.

Považujeme-li filosofii za snahu myšlení o synthesi všeho poznání, bude objektivním úkolem jejím ta synthese, a projevy této snahy v subjektech budou vyznačovat působnost, praktičnost filosofie.

Ti ovšem, kteří kladou úkol filosofie právě v ono působení na subjekty myslící, t. j. lidi, nebudou s touto definicí spokojeni, budou ukazovat, že úkolem života je v první řadě *j e d n á n í*, ne *p o z n á n í*, tedy „praxis“ (*πρᾶξις*), ne „theoria“ (*θεωρία*), a budou tedy i filosofickou praxis, t. j. praktičnost filosofie považovat za pozitivní měřítko její hodnoty.

S druhé strany budou někteří zastávat názor, že vlastní úkol „čisté filosofie“ není vůbec otázkou praxis filosofické, ale prostě otázky poznání — tedy *t h e o r i a s a m a p r o s e b e* — při čemž praktické otázky, po případě otázky aktuální, veřejností hýbající (politické, hospodářské, sociální atd.), budou jim sotva hodny nějakého zájmu filosofického; filosofie podle nich nemá vůbec zájmu na otázkách dne — dívá se na život „sub specie aeterni“.

*

Není pochyby, že omezení veškeré filosofie na otázky poznání je úzké — jde nejen o to, c o j e s t, ale i o to, c o m á